

Jarosław Ławski

Uniwersytet w Białymstoku

Katedra Badań Filologicznych „Wschód – Zachód”

O PISARZACH DWUJĘZYCZNYCH W WILNIE I SZETEJNIACH

1.

Niniejszy tom otwiera serię badawczą i równocześnie cykl publikacji poświęconych literackim, językowym, kulturowym i geopolitycznym konsekwencjom, przejawom dwujęzyczności w Europie Środkowo-Wschodniej. Obszar, na którym pojawia się to zjawisko, jest bardzo szeroki, obejmuje całą Europę Środkową i Wschodnią, lecz także Bałkany.

W szczególności chcielibyśmy na początku przyjrzeć się dwujęzyczności jako zjawisku literackiemu i językoznawczemu na terenach, które określają wpływy kulturowe Wielkiego Księstwa Litewskiego. Chodziłoby zatem w pierwszym rzędzie o pogranicza polsko-litewskie, polsko-łotewskie, polsko-białoruskie, polsko-ukraińskie, polsko-rosyjskie i równie ważne pogranicza pomiędzy tymi kulturami, gdzie bilingwizm również silnie się zaznaczał: litewsko-białoruskie, białorusko-ukraińskie, ukraińsko-rosyjskie, litewsko-ukraińskie i inne. Wskazana perspektywa w żadnym wypadku nie wyklucza możliwości i zamiaru badań takich dwu- i wielojęzycznych przestrzeni, jak pogranicze polsko-niemieckie, czesko-polskie, słowacko-polskie czy niezwykle skomplikowane pogranicza bałkańskie.

Bilingwizm taktujemy i będziemy interpretować w naszych badaniach jako zjawisko wieloaspektowe, złożone. Ma ono swój wymiar lingwistyczny i glotodydaktyczny, lecz nade wszystko stanowi ważki problem w dyskusji o historii narodów i państw, ich tradycjach, samoidentyfikacji, kulturowej przynależności. Na poziomie indywidualnym bilingwizm ma niemałe konsekwencje: stanowi (lub nie stanowi) wypowiedź określającą tożsamość pisarza, wyraża jego ideowe i estetyczne aspiracje. Oglądany z horyzontu poszczególnych kultur pi-

sarz dwujęzyczny bywa przypisywany, a czasem anektowany, a to do jednej, a to do innej kultury narodowej. Bilingwizm występuje na obszarach pogranicznych – i jako zjawisko kulturowe, i – często jest to ważniejsze – jako fakt społeczny o określonych konsekwencjach; także politycznych.

Choć w naszych badaniach będziemy się koncentrować na interpretacji konkretnych literackich, językowych, kulturowych fenomenów, nie możemy milknąć, analizując to zjawisko, gdy wkraczamy na tereny nauk społecznych, historiografii, a nawet rozważań geopolitycznych. Naszym celem jest jednak przede wszystkim przywrócić się konkretnym pograniczom kultur i reprezentującym je osobowościom twórczym.

Kategorii pogranicza nie traktujemy jako utopistycznej przestrzeni tylko wzajemnego wzbogacania się różnych nacji i kultur, lecz jako przestrzeń dynamicznej wymiany wartości kulturowych, sporów i trudnych wyborów tożsamości. Cykl badań „Bilingwizm w Europie Środkowo-Wschodniej” otwieramy tomem dotyczącym litewsko-polskiej dwujęzycznej przestrzeni Wielkiego Księstwa Litewskiego, a potem niepodległych państw, Litwy i Polski.

2.

Międzynarodowa Konferencja Naukowa „Dwujęzyczni pisarze litewscy i polscy. Zagadnienia bilingwizmu w kulturze polskiej i litewskiej. Literatura – kultura – język” obradowała w dniach 8-9 października 2015 roku w Wilnie na Litewskim Uniwersytecie Edukologicznym i w Sztejniach w Centrum Kultury im. Czesława Miłozza. Jej bezpośrednimi organizatorami były: Centrum Języka Polskiego, Kultury i Dydaktyki działające na Wydziale Filologicznym Litewskiego Uniwersytetu Edukologicznego w Wilnie oraz Katedra Badań Filologicznych „Wschód – Zachód” z Wydziału Filologicznego Uniwersytetu w Białymstoku.

Komitetowi Naukowemu Konferencji przewodniczył prof. Gintautas Kundrotas (LEU, Wilno), zaś prace organizacyjne koordynowali prof. Jarosław Ławski (UwB, Białystok) i prof. Andrzej Baranow (LEU, Wilno), którym pomagali sekretarze konferencji, mgr Monika Jurkowska i mgr Piotr Drozdowski (oboje: UwB, Białystok). Sesja zgromadziła trzydziestu siedmiu badaczy z Litwy, Polski, Białorusi i Ukrainy.

Warto podkreślić niezwykłą, przyjazną atmosferę obrad, zainaugurowanych w Auli Uniwersyteckiej w Wilnie (Studentu 39). Niezwykle bogaty, na-

pięty naukowo program pierwszego dnia obrad dopełniły wydarzenia dnia drugiego: wyprawa przez Kiejdany do Szetejń, powiązana ze zwiedzaniem miejsc ważnych dla życia i twórczości Czesława Miłosza. Jednoznaczną konkluzją obrad w pierwszym dniu sesji było stwierdzenie, iż badania te – tak na Litwie, jak w Polsce – powinny być kontynuowane w zgodnej współpracy litewskiej i polskiej strony. Słowem: kolejna konferencja z tego cyklu powinna się odbyć w 2017 roku.

Chciałbym osobiście, gorąco podziękować osobom, które w sposób szczególny przyczyniły się do sukcesu tego przedsięwzięcia naukowego: panu prof. Andrzejowi Baranowowi i Jego Małżonce, doc. dr Halinie Turkiewicz, którzy świetnie przygotowali spotkanie, a także panu prof. Gintautasowi Kundrotasowi oraz pani dr Henryce Sokołowskiej, którzy mocno wsparli ideę i prace organizacyjne. Nie byłoby tej konferencji, gdyby po polskiej stronie nie zaangażowali się w jej przygotowanie: dr hab. Anna Janicka, dr Łukasz Zabielski, dr Grzegorz Czerwiński i dr Michał Siedlecki. Jako zaszczyt odbieram możliwość goszczenia na naszej konferencji prof. Leszka Libery i dr Hanny Libery, a także znakomite wsparcie, jakiego udzielili jej prof. Mieczysław Jackiewicz, prof. Tadeusz Bujnicki, prof. Aleksander Fiut i prof. Anna Legeżyńska. To ich uczestnictwo, wyrażone słowem, wystąpieniem lub tekstem, wiele dla nas znaczy.

Dziękujemy.

3.

Konferencja wileńsko-szetejneńska zainaugurowała cały cykl badawczy. Zagadnienia, jakie przedłożono gościom sesji jako warte namysłu, staną się zapewne punktem wyjścia do kolejnych badań. Właśnie dlatego warto je w tym miejscu utrwalić:

- Litewscy i polscy pisarze dwujęzyczni od czasów najdawniejszych, ich twórczość i biografie: od WXL i dziewiętnastowieczności po nowoczesność i współczesność.
- Kulturowe i historyczne konteksty twórczości pisarzy dwujęzycznych.
- Problem tożsamości w dokonaniach literackich pisarzy dwujęzycznych.
- Tematy, metafory, symbole jako reprezentacje dwujęzyczności.
- Obraz człowieka, natury i historii w twórczości pisarzy dwujęzycznych.
- Poetyka tekstów pisarzy dwujęzycznych, ich wybory rodzajowe: liryka, proza, dramat.

- Zagadnienia konwergencji i interferencji językowej, kulturowej oraz etnicznej u pisarzy dwujęzycznych.
- Język litewski i język polski jako równoprawne środki ekspresji pisarzy dwujęzycznych.
- Dwujęzyczność polsko-litewska w kontekście komparatystyki XX-wiecznej i współczesnej.
- Miejsce pisarzy dwujęzycznych w syntezach literatury narodowej Litwinów i Polaków.
- Zagadnienia recepcji pisarzy dwujęzycznych.
- Litewsko-polscy pisarze dwujęzyczni wśród innych kultur i języków.
- Język jako temat refleksji pisarzy dwujęzycznych.
- Książka, czasopismo, biblioteka, wydawnictwo jako środowisko i nośnik wielojęzyczności.

Gdyby ten zespół problemów przełożyć na relacje litewsko-białoruskie czy ukraińsko-polskie, otrzymalibyśmy zapewne kolejną, jeszcze jedną, znów godną rozważenia propozycję badawczą. Wszystkie je warto w przyszłości podjąć jako zadania interpretacyjne oraz analityczne. Tymczasem jednak badania polsko-litewskiego zespołu znajdują kontynuację w wydarzeniu, jakim powinna stać się II Międzynarodowa Konferencja Naukowa z cyklu „Bilingwizm w Europie Środkowo-Wschodniej. Studia”, poświęcona tym razem „Pisarzom litewskim i polskim XIX i XX wieku. Perspektywie komparatystycznej. W kręgu inspiracji Mickiewicza i Baranauskasa”. Konferencja odbędzie się w dniach 12-13 października 2017 roku na Litwie, w Wilnie i Anykščiai.

4.

Wyrażam nadzieję, że badania nad dwujęzycznością pisarzy i ludzi kultury, nad ich zakorzeniem w dwu i więcej kulturach prowadzone będą w atmosferze wzajemnego zaufania. W badaniach tego typu, rozwijanych w czasach, które do spokojnych nie należą, nie chodzi bowiem o „odbieranie” sobie dziedzictwa, spuścizny tego czy innego twórcy. Przeciwnie: chodzi o wzmocnienie tych kultur narodowych Europy Środkowo-Wschodniej, które swą siłę czerpią także, choć nie jedynie, z wspólnego pnia dwu- i wielojęzycznej kultury tworzonej niegdyś w wielonarodowych i wielokulturowych społeczeństwach pogranicznych.

Na tym obszarze słowa „mój” i „twój”, „nasz” i „wasz” znaczyły dawniej coś zupełnie innego niż to, co znaczą w kulturze XXI wieku. Dotyczy to także wielkiej sfery literackiej i językowej pograniczności rozpościerającej się między kulturową przestrzenią Litwy i Polski.